

МЕТОДОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ З ПИТАНЬ ДЕМОКРАТІЇ В ОСВІТІ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

METHODOLOGY OF REALIZING TRAINING TECHNOLOGIES ON THE ISSUE OF DEMOCRACY IN EDUCATION FOR TEACHERS OF LABOR EDUCATION

Стаття присвячена одній з актуальних проблем освіти для демократичного громадянства засобами тренінгових технологій. Зокрема, розкриваються особливості методології та методики застосування тренінгу при роботі з учителями трудового навчання, подано структуру, завдання, методи та засоби проведення тренінгових форм роботи з педагогами. Обґрунтовано всі сторони використання тренінгових технологій в освіті для демократичного громадянства; дієвість та результативність використання тренінгових технологій в освітньому процесі; доцільність впровадження тренінгових технологій в навчальний процес закладу вищої освіти. Реалізація тренінгу формує: здатність застосовувати знання на практиці; уміння планувати та розподіляти час; уміння працювати самостійно; здатність до прийняття рішень; здатність до аналізу та порівняння отриманої інформації з іншими джерелами; здатність до самокритики; турбота про якість виконаної роботи; здатність до комунікації; дослідницькі навички; базові знання в галузі, базові уявлення про створення і проведення тренінгів, враховуючи сучасні вимоги і тенденції трудового навчання, екологічної безпеки та сталого розвитку. Представлено методику проведення тренінгу для вчителів трудового навчання та викладачів факультету початкової, технологічної та професійної освіти на тему «Екологічна безпека та сталий розвиток. Збережімо нашу планету», заняття розраховане для групи 10–16 осіб тривалістю 180 хвилин. Запропонований тренінг дозволяє усвідомити важливість сталого розвитку для майбутніх поколінь; сформувати соціальну активність, відповідальність та екологічну свідомість в учнів; сприяє формуванню готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства. Складається зі вступної, основної та заключної частин, за якими передбачено ряд вправ, а саме: «Знайомство учасників», «Правила учасників тренінгу», «Очікувані результати», «Методичний пейзаж» тощо. **Ключові слова:** демократія в освіті, освіта для демократичного громадянства, тренінг, тренінгові технології для вчителів трудового навчання, вступна, основна та заключна частини тренінгу, рефлексія.

The article is devoted to one of the topical issues of education for democratic citizenship by means of training technologies. In particular, the peculiarities of the methodology and methods of using the training with teachers of labor education are revealed, the structure, tasks, methods and means of conducting training forms of work with teachers are presented. All sides of the use of training technologies in education for democratic citizenship are substantiated; Effectiveness and Effectiveness of the Use of Training Technologies in the Educational Process; the expediency of introducing training technologies into the educational process of the institution of higher education. The implementation of the training forms: the ability to apply knowledge in practice; ability to plan and distribute time; ability to work independently; ability to make decisions; the ability to analyze and compare the information with other sources; ability to self-criticism; caring for the quality of work done; communication ability; research skills; basic knowledge in the industry, basic ideas about creating and conducting trainings, taking into account modern requirements and trends of labor training, environmental safety and sustainable development. The method of conducting training for teachers of labor training and teachers of the Faculty of Primary, Technological and Professional Education on «Ecological safety and sustainable development» is presented. Save our planet», the class is designed for a group of 10–16 people for a duration of 180 minutes. The proposed training helps to understand the importance of sustainable development for future generations; to form social activity, responsibility and ecological consciousness among students; promotes the formation of readiness to participate in solving environmental issues and the development of society. It consists of the introductory, main and final parts, which include a series of exercises, namely: «Acquaintance of the participants», «Rules of the participants of the training», «Expected results», «Methodical landscape», etc.

Key words: democracy in education, education for democratic citizenship, training, training technologies for teachers of labor education, introductory, main and final parts of training, reflection.

УДК 37.014.53: [37.011.3-051:62/64]

Вовк Н.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Шаповалова Є.Р.,
студентка магістратури
факультету початкової, технологічної
та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми в загальному вигляді. Для набуття системою освіти України ознак європейської системи, відбувається інтеграція останньої в європейський культурно-освітній простір. Усе це відбувається завдяки реалізації в освіті різних шляхів демократизації. Незважаючи на значний дослідницький інтерес до обраної теми, питання освіти не втрачає своєї актуальності й безперечно поповнюється та розвивається.

Освіта для демократичного громадянства – новий напрям в освіті, що передбачає перегляд традиційних поглядів на процес здобуття знань, використання активних форм і методів навчання, звернення до технологій навчання через життєвий досвід та активну участь у житті суспільства. Наразі цей напрям є предметом міжнародної уваги та освітніх стратегій [5, с. 193–194].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання освіти для демократії, громадянської

освіти та освіти прав людини досліджуються та розробляються українськими педагогами та дослідниками, серед яких Г. Васьківська, П. Вербицька, Л. Дух, М. Душек (Гурій), М. Іванов, Н. Пильгун, С. Позняк, О. Пометун, С. Рябов, І. Смагін, Н. Софій, О. Сухомлинська, І. Тараненко та ін.

Зазначене поняття та його характеристики у філософських, політологічних, виховних аспектах досліджують у своїх працях такі вітчизняні вчені: О. Дем'янчук, Т. Бакка, О. Вар'яно, С. Клепко, Т. Клищенко, Т. Ладиченко, О. Магдик, Л. Марголіна, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, Н. Протасова та ін.

У сучасних наукових пошуках трапляються різноманітні варіювання щодо області використання тренінгових занять та мети їх застосування: для формування стійкої мотивації до саморозкриття та самовдосконалення (Л. Анн, Д. Джонсон, Н. Пилипенко), для вироблення комунікативних умінь майбутніх педагогів (І. Зязюн, Л. Кондрашова, О. Семенова), з питань просвітницької роботи щодо здорового способу життя (Т. Кандиба, Г. Пилипчик, В. Теслюк, В. Шульга) тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, методична сторона питання щодо підготовки вчителів трудового навчання до реалізації питань демократії в освіті саме засобами тренінгових технологій залишається не достатньо розкритою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тому, завданням дослідження є обґрунтування методології реалізації демократії в освіті для вчителів трудового навчання засобами тренінгових технологій. Адже тренінги містять форми індивідуальної та групової роботи, є активним методом впливу, засобом реалізації освітніх питань. Заняття у формі тренінгу створюють умови для оволодіння прийомом, що дозволяють їм активно управляти своєю поведінкою, перебудувати непродуктивні структури діяльності й, таким чином, піднімати регуляцію поведінки на вищій рівень. Усе це можливе завдяки особистісним змінам, здатності вбирати новий особистісний досвід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Така форма роботи як тренінгові заняття до останнього часу була більш розповсюдженою у психологічній практиці і визначалася як комплекс методів розвитку здібностей до навчання або набуття будь-якого складного виду діяльності, в тому числі у спілкуванні [4, с. 21]. Традиційно психологічний тренінг застосовують для розвитку навичок самопізнання, саморозуміння, рефлексії, зміни ставлення до себе, інших, напрацювання навичок саморегуляції, розвитку емоційної гнучкості, для покращення соціальної адаптації учасників [2, с. 12].

Більш конкретно визначення тренінгу та його завдань дає Л. Анн, яка вважає, що тренінг – це

форма спеціально організованого навчання для самовдосконалення особистості, під час якого вирішуються такі завдання:

- набуття соціально-психологічних знань;
- розвиток здібності пізнання себе та інших людей;
- підвищення уявлень про власну значущість, цінності, формування позитивної Я-концепції [1, с. 34].

Перевага тренінгових занять у роботі з учителями трудового навчання розкривається ширше, коли розглянути позитивні сторони групової форми:

- груповий досвід протидіє відчуженню, допомагає вирішенню міжособистісних проблем;
- група відображає суспільство в мініатюрі, робить очевидними такі приховані чинники, як тиск партнерів;
- можливість отримання зворотного зв'язку від колег з питаннями, що хвилюють;
- знайомство з новими ефективними способами поведінки, що застосовується кимось іншим; у результаті цього виникає емоційний зв'язок, співпереживання, емпатія, що сприяють особистісному зросту та розвитку самосвідомості;
- взаємодія в групі створює напруження, що допомагає прояснити проблеми, що виникли;
- група полегшує процеси саморозкриття, самодослідження та самопізнання; відкриття себе іншим та відкриття себе самому собі дозволяють зрозуміти себе та підвищити впевненість в собі [1, с. 35–36].

А. Кацєро наголошує, що складовими будь-якого тренінгу, з позиції структури, є: мета й завдання тренінгу; принципи, на яких будується робота групи; форми організації; роль і функції тренера; методичні засоби та прийоми [3, с. 43].

При розробці тренінгу увага повинна бути зосереджена на таких аспектах: зміст, процес, методи. Зміст тренінгу – це тематика, проблеми, предмет роботи (ідеї, запитання, закономірності явищ тощо), які розглядатимуться й вивчатимуться в ході роботи для того, щоб досягти мети, виконувати поставлені завдання, щоб відбулись намічені зміни. Процес тренінгу – це послідовна зміна подій, ситуацій, станів, це тісний зв'язок закономірно виникаючих одна за одною стадій розвитку групи, це те, як взаємодіють учасники тренінгу під час навчання, як впливають один на одного. Процес тренінгу будується відповідно до певних принципів даної теми й диктує необхідні функції та роль ведучого. Методи тренінгу – це засоби формування, діалог, дискусія, робота у групі тощо, завдяки яким відбувається засвоєння змісту тренінгу [3, с. 43–44].

Стратегія освітнього процесу для демократичного громадянства під час проведення тренінгових занять спрямована не лише на набуття знань

щодо предмета вивчення та правильності дій в тих чи інших ситуаціях, а й на зміну поведінки вчителів трудового навчання в умовах педагогічної діяльності. З цією метою використовувалися методи, що активно впливають на систему цінностей і виховують здатність і бажання до дії. Один із таких методів має назву «комбінована освіта» і складається з чотирьох елементів:

1. Теорія – повідомлення основних теоретичних даних.

2. Практичний досвід, мета якого використати особистий досвід і відчуття учасників для розгляду теми; накопичити шляхом індивідуальної чи групової практики новий досвід і розуміння проблеми.

3. Оцінювання проблеми. Мета елемента – пробудити самосвідомість і поглибити особисте та групове розуміння учасників проблеми та системи цінностей; розвинути розуміння норм їхнього життя, їхніх вчинків і можливих наслідків їхніх дій.

4. Дія – зв'язок між темою вивчення, особистістю та реальністю і того, як учасники своїми діями впливають на цей зв'язок. Мета – розвинути здатність і прагнення діяти [7].

У процесі тренінгового заняття використовувалися різноманітні методи та форми роботи: вивчення літератури, бесіди, міні-лекції, диспути, дискусії, рольові ігри, практичні заняття, творчі вправи, презентації, «мозковий штурм» тощо. Одночасно використовувалися і вправи, спрямовані на розвиток внутрішніх механізмів емпатії (уяви, фантазії, творчого переживання, асоціативно-образного мислення, інтуїції).

Але кожне заняття включало в себе всі структурні елементи просвітницького тренінгу:

– *вступна частина*: повідомлення теми заняття, знайомство, повторення правил, визначення очікувань учасників;

– *основна частина*: визначення рівня інформованості, актуалізація проблеми, інформаційний блок, напрацювання практичних навичок;

– *заклучна частина*: підведення підсумків заняття, визначення щодо очікуваних результатів, оцінка зміни рівня інформованості учасників.

Крім цього, для результативної педагогічної діяльності тренінгові заняття потребували дотримання певних умов:

а) кількість учасників тренінгу має бути постійною і становити не менше 10 осіб але не перебільшувати 20;

б) заняття проводяться у спеціально організованому приміщенні, де є достатньо вільного місця (учасники розміщуються на стільцях по колу);

в) час проведення заняття розраховано на 1 академічну годину [6].

Для розробки тренінгу «Екологічна безпека та сталий розвиток. Збережімо нашу планету» з метою реалізації освіти для демократичного громадянства нами був використаний матеріал

з питань тренінгу Є. Андрущенко, Т. Корнілова, І. Кушнарської, О. Попової.

Мета тренінгу: усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь; формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості в учнів; готовність брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства.

Завдання: розширити знання про можливості активних методів навчання; ознайомити педагогів із дієвими нетрадиційними методами активізації навчання; допомогти в організації професійного самовдосконалення та самоосвіти; сформувати та удосконалити вміння критичного і творчого мислення у процесі вирішення професійних завдань; сформувати вміння працювати в команді.

Необхідні матеріали: папір для груп (кольоровий, білий), маркери, скотч, стікери, мультимедійна презентація, глобус, картки з порадами, картки зі статтями, плакати, картки-смайлики «Емоції».

План тренінгу

Вступна частина	
Вступне слово	
1. Вправа «Знайомство учасників»	2 хв.
2. Вправа «Правила учасників тренінгу»	20 хв.
	5 хв.
3. Вправа «Очікувані результати»	5 хв.
Основна частина	
1. Вправа «Мозковий штурм»	10 хв.
Вступне слово	10 хв.
2. Вправа «Скласти пам'ятку»	35 хв.
Брейк-кава	20 хв.
3. Вправа «Обговорення проблемної ситуації»	30 хв.
4. Вправа «Методичний пейзаж»	20 хв.
5. Вправа «Подаруй посмішку»	3 хв.
Заклучна частина	
1. Вправа «Очікування»	10 хв.
2. Вправа «Коло надій». Рефлексія.	10 хв.

I. Вступна частина

Вступне слово: Доброго дня, шановні учасники тренінгу! Тема нашого тренінгу: **Екологічна безпека та сталий розвиток. Збережімо нашу планету.**

Вправа 1. «Знайомство учасників»

Мета вправи: налаштувати учасників на активну роботу, створити комфортну атмосферу для всіх учасників.

Опис вправи: учасникам роздається по одному аркушу паперу А4 та маркери. Учасники об'єднуються в пари.

Ми всі в дитинстві малювали портрети, в школі на уроках малювання ми пробували намалювати своїх батьків, родичів, знайомих. Давайте спробуємо зараз намалювати свого сусіда який сидить праворуч від Вас, ми не хочемо перевірити Ваші художні здібності, але спробуйте намалювати.

Крім того, у Вас є можливість відчути себе репортером та запитати свого сусіда таку інформацію: ім'я, прізвище, де навчається/працює, хобі/чим полюбить займатись у вільний час, чим йому цікавий даний тренінг

Після чого учасники по парам презентують свої малюнки та розповідають інформацію про сусіда. Після розповіді та презентації малюнки вивішуються на імітованій «галереї».

Рефлексія: застосовуємо картки-смайлики «Емоції» (задоволений, не задоволений, байдуже).

Вступна частина тренінгу дозволяє виявити у вчителів трудового навчання рівень емоційної напруги і тривоги, бар'єри спілкування, рівень емпатії, комунікативної культури та демократичні особливості спілкування у групі, дозволяє виявити свої очікування від заняття.

II. Основна частина

Вправа 1. «Мозковий штурм»

Мета вправи: формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості.

Опис вправи: передаючи один одному цей маленький глобус дайте відповідь на питання: «Моя планета, ... яка вона?» (Висловлювання учасників тренінгу).

Рефлексія: застосовуємо картки-смайлики «Емоції»(задоволений, не задоволений, байдуже).

Вступне слово

Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Зміст оновленої навчальної програми з трудового навчання для 5–9 класів (2017 р.) орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей.

Для формування ключових і предметних компетентностей у зміст предмету закладено наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» націлена на формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості в учнів, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

Як бачимо, основна частина тренінгу спрямована на формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості вчителів трудового навчання. На цьому етапі відбувається ознайомлення вчителів з екологічною безпекою та сталим розвитком, розвиток відповідального ставлення до природи, формування екологічного світогляду, розвиток навичок групової взаємодії. За допомогою вправи «Методичний пейзаж» вчителі розширюють знання про можливості активних методів навчання

Наступний етап тренінгу – заключний – спрямований на з'ясування реалізації очікуваних результатів та виявлення готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства (вправи «Очікування» та «Коло надій»).

Висновки. Отже, методика використання тренінгу в освіті для демократичного громадянства передбачає навчання в дії, через досвід вирішення ситуацій та проблем самими учасниками навчального процесу замість надання відповідей на запитання інших. Навчання у команді сприяє співробітництву в реалізації питань демократії в освіті, допомагає вільно висловлюватися, обговорювати та відстоювати свої позиції, стимулює до реагування на проблеми.

Таким чином, демократія й освіта є життєво важливими складовими будь-якого суспільства. Демократизація освіти – одне з ключових положень нового часу. Це галузь вирішення багатьох проблем, що постали перед українським суспільством.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анн Л.Ф. Психологический тренинг с подростками. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 271 с.
2. Зайцева Т.В. Теория психологического тренинга. Психологический тренинг как инструментальное действие. Санкт-Петербург: Речь, Москва: Смысл, 2002. 80 с.
3. Кацера А. Засоби психологічного тренінгу. *Підручник для директора*. Посібник з управлінської компетентності. Липень-серпень. 2010. С. 42–46.
4. Матвійчик О.С. Психокорекційний тренінг як засіб профілактики девіантної поведінки підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. 1998. № 1. С. 20–22.
5. Овчарук О.В. Сучасні підходи до розробки та впровадження навчальних курсів з питань демократичного громадянства. *Український педагогічний журнал*, 2015. № 4. С. 193–204.
6. Свириденко С.О., Ковганич Г.Г. Методичні рекомендації по проведенню тренінг-курсу для підлітків-лідерів з питань просвітницької роботи щодо здорового способу життя. Київ : Навч. книга, 2001. 57 с.
7. Теслюк В. Тренінг як одна з форм профілактики поширення вживання алкоголю у підлітковому середовищі. *Нові технології навчання: Науково-методичний збірник*. Київ : 2009. Вип. 56. С. 21–26.